

Фінансові домінанти інвестиційної безпеки держави

Розглянуто сутність інвестиційної безпеки держави, її критерії та індикатори. Визначено фінансові домінанти інвестиційної безпеки держави. Обґрунтовано загрози інвестиційної безпеки держави та шляхи їх подолання.

Essence is considered investment safety of the state, its criteria and indicators. Certainly financial dominants of investment safety of the state. Grounded threats of investment safety of the state and ways of their overcoming.

Ключові слова: *інвестиції, інвестиційна безпека, фінансові домінанти.*

Вступ. Соціально-економічний розвиток та темпи зростання національних економік безпосередньо залежать від стану економічної безпеки, однією з складових якої є інвестиційна безпека. Розробка теоретичних питань, що забезпечують комплексний підхід до вирішення проблем формування ефективної інвестиційної політики, основним елементом якої має стати механізм гарантування інвестиційної безпеки, є досить актуальною.

Проблематика інвестиційних процесів досліджується в наукових працях провідних вчених України – Ю.Бажала, В.Базилевича, О.Власюка, В.Геєця, А.Гойко, Б.Губського, О.Гаврилюка, М.Денисенка, П.Єщенка, Б.Кваснюка, І.Лукінова, Д.Лук'яненка, А.Музиченка, О.Носової, В.Осецького, Б.Панасюка, Ю.Пахомова, А.Пересади, В.Савчука, А.Чухна, та ін.

Розробка теоретичних питань, що забезпечують комплексний підхід до вирішення проблем формування ефективної інвестиційної політики, основним елементом якої має стати фінансовий механізм гарантування інвестиційної безпеки, є актуальною.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сутності інвестиційної безпеки держави, її критерії та індикатори, визначення фінансових домінант інвестиційної безпеки держави, а також обґрунтування загроз інвестиційної безпеки держави та шляхів їх подолання.

Ліпич Л.Г., д.е.н., професор, декан економічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, завідувач кафедри економіки підприємства та інноваційної діяльності,

Івашко О.А., к.е.н., старший викладач кафедри менеджменту, податкової та бюджетної політики Волинського національного університету імені Лесі Українки

Результати. Варто відзначити, що у контексті нашого дослідження під домінантою (від лат. “dominans”) розуміється найважливіша складова частина певної системи, явища чи процесу. Термін “фінансові домінанти інвестиційної безпеки” означає, таким чином, пріоритети, головні цілі, принципи й заходи фінансового характеру, що є складовою процесу гарантування інвестиційної безпеки.

Низький рівень інвестиційної безпеки України зумовлений тим, що урядом країни тривалий час фактично ігнорувалися проблеми інвестиційної діяльності, насамперед інвестування реального сектору економіки. Декларовані реформи не супроводжувалися адекватною інвестиційною підтримкою, відбулося обвальне падіння виробництва та інвестицій, яке вдалося зупинити, лише починаючи з 1998 р. Навіть у 2010 р. обсяг інвестицій в основний капітал становив лише 55,8 % (обсяг ВВП відповідно становив 61,0 % від рівня 1990 р.).

Низький інвестиційний потенціал економіки з точки зору можливостей формування інвестиційних ресурсів та їхнього ефективного використання, затягування з реалізацією інвестиційних проектів на старті реформ і неритмічне інвестування протягом реформ, гра у фінансові інвестиції з метою перерозподілу власності без створення нових активів, зневага до проблем створення цивілізованої інвестиційної інфраструктури – всі ці фактори позначаються на рівні інвестиційної безпеки України. Слід зазначити, що, водночас, це позначається і на всіх взаємопов’язаних складових економічної безпеки: енергетичній, інноваційній, експортно-імпортній, продовольчій, соціально-демографічній, екологічній і техногенній безпеці.

Проблема забезпечення інвестиційної безпеки особливо актуальна для України, що має забезпечити розбудову ринкової економіки, подолати деформації в структурі економіки, здійснити оновлення продукції та виробничого апарату у промисловості, освоїти нові для себе види діяльності у сфері послуг.

На сьогодні відсутнє однозначне визначення сутності інвестиційної безпеки. Так, згідно з Наказом Міністерства економіки України “Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України” № 60 від 02.03.2007 інвестиційна безпека - це такий рівень національних та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку при належному

рівні фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів.

Також інвестиційну безпеку держави можна трактувати як досягнення рівня інвестицій, що дає змогу оптимально задовольняти поточні потреби економіки в капітальних вкладеннях за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються, оптимального співвідношення між розмірами іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за кордон, підтримання позитивного національного платіжного балансу.

Окремі автори [4, с. 14] під інвестиційною безпекою розуміють такий рівень інвестування економіки, який забезпечував би її розширене відтворення, раціональну реструктуризацію та технологічне переозброєння. Інші [6, с. 24] ж зазначають, що інвестиційна безпека визначається можливістю нагромадження ресурсів або капітальних вкладень. За належного його рівня підвищується капіталовіддача функціонування секторів економіки, зростають темпи розширеного відтворення і технологічного переозброєння економіки.

М. Денисенко, А. Сундук та Я. Юрін виділяють поняття “безпека інвестиційних вкладень”, під якою розуміють відсутність ризику втрат капіталу (вкладених коштів і майбутніх доходів) [3, с. 20; 6, с. 25].

Під інвестиційною безпекою держави, на думку О. Барановського, слід розуміти досягнення рівня інвестицій, що дозволяє оптимально задовольняти поточні інвестиційні потреби національної економіки за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються, оптимального співвідношення між розмірами внутрішніх і зовнішніх інвестицій, іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за рубіж, підтримання позитивного національного платіжного балансу [1, с. 366].

З викладеного вище випливає, що у найбільш узагальненому вигляді інвестиційну безпеку можна визначити як сукупність нормативно-правових, соціальних і екологічних умов, що визначають тип і динаміку відтворювального процесу, які забезпечують надійність відшкодування та ефективність вкладеного капіталу. Іншими словами під інвестиційною безпекою слід розуміти також спроможність підтримувати виробничі нагромадження і капітальні вкладення на рівні, що забезпечують необхідні темпи розширеного відтворення, реструктуризацію і технологічне переозброєння економіки. Тобто інвестиційна безпека дає змогу оптимально

задовольняти поточні потреби економіки в капітальних вкладеннях за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються, досягнення оптимального співвідношення між розмірами іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за рубіж, підтримання позитивного національного платіжного балансу.

Основними індикаторами, що визначають інвестиційну безпеку є:

- питома вага у загальному обсязі капіталовкладень. Для ефективного функціонування економіки та відновлення основних фондів загальний обсяг інвестицій (внутрішні капітальні вкладення та іноземні інвестиції) повинен бути в межах 20-25% від ВВП;

- частка іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій країни;

- співвідношення прямих і портфельних інвестицій;

- величина іноземних інвестицій на душу населення;

- ступінь покриття потреби держави в інвестиційних ресурсах грошовою масою;

- частка бюджетних коштів у вартості інвестиційного проекту. У країнах з розвинутою ринковою економікою ця частка дорівнює 35-40%;

- оцінка ризиків інвестиційних проектів [2].

Головним критерієм інвестиційної безпеки є конкурентоспроможність економіки як процесу реалізації економічної безпеки у динаміці. Виходячи з того, що критерієм економічної безпеки є підтримання в адекватному стані умов життєдіяльності (економічне зростання, добробут населення), то матеріальною основою цього виступає певний рівень інвестування та інвестиційної безпеки. Виділення названих критеріїв інвестиційної безпеки дає можливість визначити інвестиційну безпеку як соціально-економічну форму руху національної економіки в сучасних умовах.

Методологія визначення критеріального рівня інвестиційної безпеки дає можливість виділити позитивний та нормативний аспекти інвестиційної безпеки. Позитивний аспект інвестиційної безпеки виступає як поєднання захищеності й розвитку національної економіки. З позицій захищеності інвестиційна безпека передбачає подолання певних загроз і досягнення критеріального рівня соціально-економічних показників. З позицій розвитку інвестиційна безпека означає реалізацію необхідних темпів економічного зростання.

Нормативний аспект оцінки інвестиційної безпеки виступає як поєднання стану і процесу розвитку, що гарантовані державою. Кінцевою метою цього поєднання є конкурентоспроможність економіки, а засобом її досягнення є інструменти індикативного регулювання інвестування та механізми саморозвитку.

На наш погляд, поняття “інвестиційна безпека” означає процес забезпечення такого стану інвестиційної сфери, за якого економіка здатна зберігати і підтримувати такий рівень інвестиційних ресурсів в умовах дії внутрішніх й зовнішніх загроз, що є необхідним для забезпечення стійкого розвитку й соціально-економічної стабільності країни, зростання конкурентоспроможності національної економіки та добробуту населення.

Таким чином, інвестиційна складова – це особлива підсистема економічної безпеки, що створює передумови для найкращого використання соціально-економічних відносин у розвитку і науково-технічному відновленні продуктивних сил суспільства через активну інвестиційну діяльність. У дослідженні структури інвестиційної складової ми пропонуємо враховувати: включення інвестиційної складової в систему економічної безпеки України; диференціацію інвестиційної складової за різними рівнями економіки (країна, регіон, галузь, підприємство); властивість синергізму, тобто інвестиційна складова економічної безпеки країни не є простою сукупністю інвестиційних складових економічної безпеки регіонів і підприємств; формування інвестиційної складової під впливом багатьох об’єктивних факторів; виникнення різних ризиків як наслідок відповідних умов.

З наведеного визначення випливає, що одним із найважливіших компонентів аналізу й управління інвестиційною безпекою є аналіз загроз, динаміки їхнього нагромадження та оцінка ступеня їхнього впливу. При цьому мають бути розглянуті як внутрішні загрози (стан фондових ринків, банківської системи, технологічний рівень виробництва основних галузей економіки, ступінь зносу основних виробничих фондів, неготовність будівельного комплексу регіону забезпечити необхідний рівень обсягів будівництва), так і зовнішні загрози, спричинені умовами на зовнішніх ринках і проявами відцентрових тенденцій. Тобто основне завдання полягає в побудові оцінки, що дає змогу в процесі діяльності інвестиційної системи чисельно визначити загрозу зменшення потоку інвестицій у реальний сектор економіки, щоб вчасно вжити заходів з недопущення цього.

Формувати систему інвестиційної безпеки на макро- та мікрорівнях варто з урахуванням дотримання антиінфляційної політики, досягнення скорочення бюджетного дефіциту. Тому, основними загрозами інвестиційній безпеці держави і регіону є:

- відсутність інвестиційної стратегії;
- високі інвестиційні ризики;
- політична нестабільність;
- недосконала законодавчо-нормативна база;
- зменшення частки прибутку у джерелах фінансування інвестицій;
- обмеженість доступних фінансових коштів;
- загострення платіжної та бюджетної кризи;
- відсутність ефективних механізмів трансформації заощаджень населення в інвестиції;
- відсутність кваліфікованої підготовки фахівців;
- відсутність дієвої системи страхування іноземних інвестицій.

Особливе місце у забезпеченні інвестиційної безпеки належить страхуванню інвестиційних ризиків. При цьому слід зазначити, що іноземний капітал негативніше реагує на щонайменшу дестабілізацію в Україні, ніж національний. Варто відмітити, що іноземні страхові структури розглядають Україну як країну з дуже високим ступенем інвестиційного ризику.

Великого значення для гарантування високого рівня інвестиційної безпеки держави набуває добросовісна поведінка інвесторів. На стан інвестиційної безпеки впливає і рівень узгодження інтересів менеджерів, мажоритарних і міноритарних власників, які на практиці часто не збігаються. З позиції інвесторів подібна розбіжність збільшує ризик вкладень і ставить під сумнів отримання необхідної дохідності. У результаті один і той же бізнес може мати для інвестора різну цінність залежно від відчуття непорушності своїх інтересів.

Рівень інвестиційної безпеки не в останню чергу зумовлюється ступенем інформованості інвесторів. У цьому зв'язку необхідно підкреслити, що в Україні інвестори, на думку експертів, мають справу з не досить ефективним ринком, що, з одного боку, дає можливість отримувати надприбутки інсайдерам, а, з іншого, робить більш-менш коректне прогнозування неможливим. Більшість торговців на вітчизняному фондовому ринку не в змозі

визначити інвестиційну вартість акцій або внаслідок відсутності необхідної інформації, або внаслідок невідповідності персоналу до подібного аналізу.

Поряд з цим інвестиційна безпека залежить від того, яким чином індивідуальні інвестори бажають отримувати інвестиційний дохід: у вигляді готівкових дивідендів або капіталізованого доходу. При цьому прибічники першого варіанту зменшують ліквідність ринку капіталу (роблять примарними перспективи майбутнього зростання), роблять його менш привабливим для міжнародних інвесторів.

На рівень інвестиційної безпеки впливає режим валютного курсу та відсоткова політика, що встановилися в країні. Так, скажімо, наявність валютного коридору поряд з позитивними реальними відсотковими ставками є визначальним чинником залучення портфельних інвестицій у фінансові активи, що деноміновані в національній валюті. За макроекономічної стабільності різниця у відсоткових ставках в національній та іноземній валюті вказує на очікувану девальвацію національної валюти, що уможлиблює прогнозування валютних курсів при непокритому паритеті відсоткових ставок економічними агентами в країні.

На рівні інвестиційної безпеки позначається характер амортизаційної політики. Так, скажімо, амортизаційна політика, що передбачає вилучення у підприємств нарахованих сум амортизаційних відрахувань, явно знижує рівень інвестиційної безпеки. Залежить інвестиційна безпека і від часових рамок прийняття рішень про інвестування. Найдовше триває процес прийняття рішень у міжнародних фінансових організаціях.

Висновки. Досягненню інвестиційної безпеки на регіональному рівні, як, власне, і на рівні державному, перешкоджає ряд невирішених проблем, що, як уже відзначалося, класифікуються як загрози інвестиційної безпеки. Проблема полягає в тому, що економічній безпеці регіонів загрожують сьогодні не тільки правова нерозв'язаність багатьох питань, неврегульованість взаємин регіонів з центральними органами виконавчої влади, руйнування науково-технічного потенціалу, відсутність чіткої системи охорони навколишнього середовища, тінізація економіки, ріст економічної злочинності, низька професійна компетенція управлінських кадрів регіональних органів керування, але головне - відсутність пріоритетів у їхньому соціально-економічному розвитку. Тому основним пріоритетом у даному випадку повинно бути фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів. Це в свою чергу може бути

досягнута із поновленням діяльності спеціальних режимів інвестування з одночасним посиленням контролю за їх розвитком.

Отже, інвестиційна безпека визначається чіткою інвестиційною політикою, розрахованою на тривалу перспективу. А тому основним завданням держави повинно стати вироблення й впровадження ефективної державної інвестиційної політики.

Література

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): [монографія] / О.І. Барановський – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
2. Денисенко М.П. Інвестиційне партнерство та його роль у прискоренні розвитку економіки / М. П. Денисенко // Проблеми науки. – 2003. – № 1. – С.15-23.
3. Міжнародна інвестиційна діяльність: підручник / Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський, О.М. Мозговий та ін.; За ред. Д.Г.Лук'яненка. – К.: КНЕУ, 2003. – 387с.
4. Мунтіян В.І. Економічна безпека України. / В. І. Мунтіян. – К.: Вид-во КВЩ, 1999. – 464 с.
5. Сундук А., Юрін Я. Банківське кредитування як чинник гарантування інвестиційної безпеки регіонів України // Вісник Національного банку України. – 2004. – № 1. – С. 24-26.
6. Татаренко Н.О., Поручник А.М. Теорії інвестицій: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2000. – 160с.